

@buxdu_uz

@buxdu1

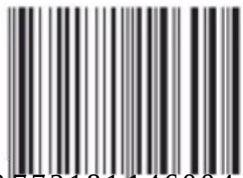

@buxdu1

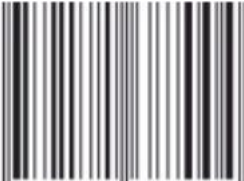
www.buxdu.uz

E-ISSN 2181-1466

9 772181 146004

ISSN 2181-6875

9 772181 687004

2/2025

Научный вестник Бухарского государственного университета
Scientific reports of Bukhara State University

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI

2/2025

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI
SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA STATE UNIVERSITY
НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК БУХАРСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

Ilmiy-nazariy jurnal

2025, № 2, fevral

Jurnal 2003-yildan boshlab **filologiya** fanlari bo'yicha, 2015-yildan boshlab **fizika-matematika** fanlari bo'yicha, 2018-yildan boshlab **siyosiy** fanlar bo'yicha, **tarix** fanlari bo'yicha 2023-yil 29-avgustdan boshlab O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar Vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2000-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2020-yil 24-avgust № 1103-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy.

Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Rasulov To'liqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor

Mas'ul kotib: Shirinova Mexrigiyo Shokirovna, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Kuzmichev Nikolay Dmitriyevich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor (N.P. Ogaryov nomidagi Mordova milliy tadqiqot davlat universiteti, Rossiya)

Danova M., filologiya fanlari doktori, professor (Bolgariya)

Margianti S.E., iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Indoneziya)

Minin V.V., kimyo fanlari doktori (Rossiya)

Tashqarayev R.A., texnika fanlari doktori (Qozog'iston)

Mo'minov M.E., fizika-matematika fanlari nomzodi (Malayziya)

Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor

Adizov Baxtiyor Rahmonovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Abuzalova Mexriniso Kadirovna, filologiya fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor, xalqaro psixologiya fanlari akademiyasining haqiqiy a'zosi (akademigi)

Baqoyeva Muhabbat Qayumovna, filologiya fanlari doktori, professor

Bo'riyev Sulaymon Bo'riyevich, biologiya fanlari doktori, professor

Jumayev Rustam G'aniyevich, siyosiy fanlar nomzodi, dotsent

Djurayev Davron Raxmonovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Umarov Baqo Bafoyevich, kimyo fanlari doktori, professor

Murodov G'ayrat Nekovich, filologiya fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Navro'z-zoda Baxtiyor Nigmatovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Hayitov Shodmon Ahmadovich, tarix fanlari doktori, professor

To'rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Rasulov Baxtiyor Mamajonovich, tarix fanlari doktori, professor

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Quvvatova Dilrabo Habibovna, filologiya fanlari doktori, professor

Axmedova Shoira Nematovna, filologiya fanlari doktori, professor

Bekova Nazora Jo'rayevna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Amonova Zilola Qodirovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Hamroyeva Shahlo Mirjonovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Nigmatova Lola Xamidovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Boboyev Feruz Sayfullayevich, tarix fanlari doktori

Jo'rayev Narzulla Qosimovich, siyosiy fanlar doktori, professor

Xolliyev Askar Ergashovich, biologiya fanlari doktori, professor

Artikova Hafiza To'ymurodovna, biologiya fanlari doktori, professor

Hayitov Shavkat Ahmadovich, filologiya fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Ixtiyarova Gulnora Akmalovna, kimyo fanlari doktori, professor

Rasulov Zubaydullo Izomovich, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Mirzayev Shavkat Mustaqimovich, texnika fanlari doktori, professor

Samiyev Kamoliddin A'zamovich, texnika fanlari doktori, dotsent

Esanov Husniddin Qurbonovich, biologiya fanlari doktori, dotsent

Zaripov Gulmurot Toxirovich, texnika fanlari nomzodi, professor

Jumayev Jura, fizika-matematika fanlari nomzodi, dotsent

Klichev Qybek Abdurasulovich, tarix fanlari doktori, dotsent

G'aybulayeva Nafisa Izattullayevna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

MUNDARIJA *** СОДЕРЖАНИЕ *** CONTENTS		
TILSHUNOSLIK *** LINGUISTICS *** ЯЗЫКОЗНАНИЕ		
Халмаматова Л.А., Курбанова Н.Б., Ахмедова С.А.	Развитие культуры речи на уроках	3
Mehmonova Y.Ch.	Terminologik kollokatsiyalarning xususiyatlari va ularning ishlatilishi	9
Абдурахманова М.У.	Медицинский дискурс: сущность и подходы к дефинированию	14
Хо‘shbaqova N.N.	Ingliz va o‘zbek tillaridagi yo‘l belgilariga oid qo‘shma terminlarning struktur-semantik tahlili	18
Umedova O.S.	Expression of respect and glorification forms in the works of uzbek and english writers	22
Turakulova D.M.	Tilshunoslikda subyektiv modallik kategoriyasi va uning nazariy asoslari	27
Toirova G.I., Baxshilloeva G.V.	Kompyuter lingvistikasida ijtimoiy muammolar	32
Ibodullayeva Sh.M.	Frazeologik birikmalarni tarjima qilishdagi qiyinchiliklar (lev tolstoyning "urush va tinchlik" asarining rus tilidan o‘zbek tiliga tarjimasi misolida)	36
Safoeva S.N.	The tools to differ discourse markers from pragmatic markers difference and similarities	40
Rustamov A.S.	Ergonimlar va ularning zamonaviy shahar onomastikonidagi o‘rni	44
Rakhimova G.O.	Cognitive stylistics: key notions and assumptions	49
Norova M.F., Murodov I.N.	Linguistic features of the english urban slangs used in verbal and written communication among youths	54
Mansurova Sh.N.	Grammatik pos teglash masalasining tadqiqi	59
Mamajonova M.M.	Fransuz badiiy asarlarida muomala madaniyati aks ettirilishining lingvomadaniy xususiyatlari (mopassanning “azizim”, molierning “tartuffe” va monteskyening “fors nomalari” asarlari misolida)	64
Kucharova F.A.	Features of the study of grammatical units without equivalents in linguistics	68
Kozieva I.K.	Personal name as social sign	72
Kosimova F.Kh.	Speech acts in medical contexts: a pragmatic analysis	77
Norova M.F., Jalolova G.F.	The role of assonance in poetry: a study of sound and emotion	81

Baratova M.B.	Ot soʻz turkumi grammatik kategoriyalari tavsifi: pos teglashda oʻtning teglanishi masalalari	86
Bakirova G.D.	Language features of the novel "ulysses"	91
Norova M.F., Aminov E.U	Dialect and function: understanding the role of language varieties in communication	97
Azimova A.Oʻ.	Toshpoʻlat Ahmad sheʼriyatidagi ayrim oʻxshatishlarning lingvokulturologik tadqiqi	101
Toshtemirova S.B.	Mavjud panxronik korpuslar: tuzilishi va qidiruv tizimi	106
Abdiyev N.N.	Sport terminlari va terminologiya atamalari	112
Saidov Kh.Sh., Najmiyev M.M.	Cognitive features of speech compression in meada discourse	119
Djalilova Z.O., Shukurova Y.Y.	Ingliz frazeologik birliklarini oʻzbek tiliga tarjima qilishning oʻziga xos xususiyatlari	124
Nematov B.M.	Semantic analysis of relative pronouns in english and uzbek	129
Ollomurodov A. O.	Kino va multimodallik: badiiy ifoda vositalarining o'zaro ta'siri	133
Seidova E.	Lexical innovation through translation	137

TERMINOLOGIK KOLLOKATSIYALARNING XUSUSIYATLARI VA ULARNING ISHLATILISHI

Mehmonova Yulduz Chorikulovna,
Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi
yulduzmehmonova1978@gmail.com

Annotatsiya. Maqola so'z birikmalarining eng mustahkam turi bo'lgan terminologik birikmaga bag'ishlangan. Terminologik birikmalarni aniqlashning asosiy yondashuvlari qator mahalliy va xorijiy mualliflarning asarlari asosida ko'rib chiqiladi. Bu turdagi birikmalarining xossalari tabiiy til birikmalarining asosiy belgilari bilan qiyoslangan holda tavsiflanadi. Tilshunoslikda terminologik birikmalarining holatini aniqlashga ham harakat qilinadi.

Terminologik birikmalarni leksik birliklarning guruhiga ajratish faqat "kollokatsiya" tushunchasiga keng yondashish bilan mumkinligi ko'rsatilgan, chunki bu so'z birikmalari tarkibiy qismlarining turli darajadagi semantik uyg'unligi bilan tavsiflanadi. Terminologik birikmalarining tipologiyasi, ularni atama yasovchi va atama tarkibida bo'lishi taklif etiladi. Asosiy e'tibor ingliz va o'zbek tillari siyosiy terminologiyasining bir qismi bo'lgan qo'shma gaplarga, leksikografik manbalardan misollar keltirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: terminologik birikma, leksema, sintagmatik munosabat, termin, morfosintaktik va semantik, frazeologik birliklar.

ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИХ СЛОВСОЧЕТАНИЙ И ИХ УПОТРЕБЛЕНИЙ

Аннотация. Статья посвящена терминологическому сочетанию, которое является наиболее сильным типом словосочетаний. Рассмотрены основные подходы к определению терминологических сочетаний на основе работ ряда отечественных и зарубежных авторов. Свойства этого типа сочетаний описываются в сравнении с основными признаками естественных языковых сочетаний. Языкознание также пытается определить статус терминологических сочетаний.

Показано, что разделение терминологических сочетаний на группы лексических единиц возможно только при широком подходе к понятию «коллокация», так как для нее характерны разные уровни смысловой гармонии компонентов словосочетания. Предложена типология терминологических соединений, их терминообразователь и терминологический состав. Основное внимание сосредоточено на сложных предложениях, входящих в политическую терминологию английского и узбекского языков, с приведением примеров из лексикографических источников.

Ключевые слова: терминологическое сочетание, лексема, синтагматические отношения, термин, морфосинтаксические и семантические, фразеологические единицы.

CHARACTERISTICS AND THE USAGE OF TERMINOLOGICAL COLLOCATIONS

Abstract. The article is devoted to the terminological combination, which is the most powerful type of phrase. The main approaches to the definition of terminological combinations are considered based on the works of a number of domestic and foreign authors. The properties of this type of combinations are described in comparison with the main features of natural language combinations. Linguistics also tries to determine the status of terminological combinations.

It is shown that the division of terminological combinations into groups of lexical units is possible only with a broad approach to the concept of "collocation", since it is characterized by different levels of semantic harmony of the components of the phrase. A typology of terminological compounds, their terminology and terminological composition is proposed. The main attention is focused on complex sentences included in the political terminology of the English and Uzbek languages, with examples from lexicographical sources.

Keywords: terminological combination, lexeme, syntagmatic relations, term, morphosyntactic and semantic, phraseological units.

Kirish. Nutqning maxsus turlariga ham umumiy, ham maxsus lug'at, tabiiy tilning leksik birliklarida semantik jihatdan ustun bo'lgan komponentlar kirishiga qaramay, atamalar sintagmatik munosabatga kirishib

qo'shma gaplar hosil qiladi. Biroq terminologik lug'atlarda har doim ham atamalarining birikma xossalari, shuningdek, ularni tashkil etuvchi elementlar o'z aksini topavermaydi.

Termin - bu ma'lum bir tilning ma'lum bir maxsus bilim yoki faoliyat sohasi nazariyasining umumiy, konkret yoki mavhum tushunchasini bildiruvchi maxsus maqsadlar uchun qo'llanilgan leksik birlikdir. Ma'lumki, atamalar tuzilishi, lug'aviy nominatsiyasi jihatidan bir jinsli bo'lib, bir so'z, ibora, birikma, og'zaki murakkab va hatto gap bo'lishi mumkin. Bu ishimizda ingliz va o'zbek tillarining siyosiy terminologiyasiga mansub qo'shma so'zlarni ko'rib chiqamiz, termin-mantiqiy birikmaning tilshunoslik fanidagi mavqeyini ko'rsatishga harakat qilamiz, shuningdek, bu til shakllanishlarining asosiy xususiyatlarini ingliz va o'zbek tillari siyosiy terminologiyasi materiali bo'yicha yoritib beramiz.

Tadqiqot obyekti va qo'llanilgan metodlar. Adabiyotlarni ko'rib chiqish shuni ko'rsatadiki, ko'pgina mualliflar terminologik iboralar va terminologik birikmalar o'rtasidagi farqni ajratmaydilar, shuningdek ularni bir so'zdan iborat bo'lmagan atamalar, atamalarga o'xshash iboralar va boshqalar deb atashadi. Bu yondashuv asosan korpusga xosdir. Tilshunoslik, bu yerda tadqiqotlarning aksariyati amaliy xarakterga ega bo'lib, birinchi navbatda ma'lumot qidirish tizimlari uchun matnlarni avtomatik indekslash, matnlarni tematik tizimlashtirish uchun ma'lum fan sohalari matnlari uchun tezauriy terminologiya tarkibini shakllantirish tamoyillari va usullarini ishlab chiqishga qaratilgan. L.M.Pivovarov va E.V.Yagunovalarning tadqiqotida terminologik birikmalar "bir so'zdan iborat bo'lmagan atamalar" deb ataladi, ular ham tabiiy til birikmalari kabi "ikki yoki undan ortiq leksik birliklarning tasodifiy bo'lmagan birikmasi bo'lib, ular uchun ham xarakterlidir. Olimlarning fikricha, aksariyat terminologik iboralar ma'nolari (shuningdek, erkin so'z birikmalarining ma'nolari) tarkibidagi bo'laklarning ma'nolari yig'indisiga teng bo'lgan ma'noda erkin iboralar bilan semantik bog'liqdir. Biroq, har bir qo'shma atamaning orqasida murakkab tushunchaning barqaror, standart takrorlanadigan tuzilishi mavjud bo'lib, bu ularni turg'un (frazologik) birikmalar bilan bog'laydi.

Biroq, ba'zi mualliflar terminologiyani ta'kidlaydilar birikmalar terminologik iboralardan yoki qo'shma atamalar farqlanishi kerak deb ta'kidlaydilar.

Terminologik birikmalar, o'z navbatida, elementlardan iborat bo'lib, ulardan biri o'ziga xos morfosintaktik va semantik kuchga ega bo'lib, boshqa elementlarni "o'ziga tortadi" va birikma hosil qiladi. Terminologik birlik maqomiga ega bo'lgan leksema boshqa leksema bilan sintagmatik munosabatga kirishadi, u ham terminologik bo'lishi mumkin. Bunday bog'lanish natijasida olingan morfosintaktik konstruktsiya har doim ham atama bo'lishi shart emas, chunki u har doim ham ma'lum bir tushunchaga mos kelavermaydi. Biroq, elementlar o'rtasidagi bog'liqlik munosabatlari mustahkamlanganda, maqom o'zgarishi sodir bo'ladi: terminologik birikma qo'shma atamaga aylanadi. A.Yu.Levenkovaning quyosh energiyasi sohasida qo'llaniladigan terminologik iboraning strukturaviy-funksional modelini ishlab chiqishga bag'ishlangan tadqiqotida terminologik birikma "nutqdagi so'zlarning barqaror, tez-tez uchraydigan birikmasi, so'z birikmasi sifatida aytib o'tilgan. Uning shakllanishi u ishlatiladigan bilim sohasining kontseptual tizimi bilan bog'liq". Olimning fikricha, terminologik birikmalarining terminologik so'z birikmalaridan farqi shundaki, birinchisi lug'at ta'riflari yo'qligi sababli hali atama maqomiga ega emas. Agar so'z birikmasi lingvistik hodisa, qo'shma gap esa nutq hodisasidir, degan tezisdan kelib chiqsak, bu xulosa mantiqiy ko'rinadi. Biroq, bizning fikrimizcha, terminologik birikmaning terminologik iboraga (qo'shma atamaga) o'tishini tuzatish juda qiyin; bundan tashqari, "nafaqat atama, balki umuman har qanday so'z yoki ibora ta'rifga ega bo'lishi mumkin, aniqrog'i, ta'rifga kiritilishi mumkin, shuning uchun bu xususiyat atama uchun xos emas".

Nihoyat, leksikografik manbalar mualliflari o'z asarlariga ixtisoslashtirilgan matnlar to'plamlarida ham takrorlanish darajasi yuqori bo'lmagan iboralarni kiritishlari, buning natijasida so'z birikmalarini terminologik birikmalar deb tasniflash qarori paydo bo'lishi ham kam uchraydi yoki qo'shma atamalar pirovardida leksikograflar tomonidan yasaladi. Masalan, Y. O. Methibayning [Methibay, 2004] ikki tilli siyosiy atama lug'atida ko'plab qo'shma atamalar mavjud bo'lib, ularning ta'riflarini na ensiklopedik, na izohli lug'atlarda topa olmadik, bu esa uning asoslanishiga shubha uyg'otadi.

Yana bir qarama-qarshilikni ta'kidlash kerak: atamalarni solishtirish borasida tilshunoslar ko'pincha so'z birikmasi atamasini so'z birikmalariga nisbatan umumiy atama sifatida qo'llaydilar, bu iboralardan farqli o'laroq (erkin bo'lish imkoniyatiga ega), ma'lum bir barqarorlik, takroriylik va tugallangan shaklda takrorlanishi bilan tavsiflanadi.

Masalan, A. N. Baranov va D. O. Dobrovolskiy ta'rifida qo'shma gaplar "bir oz idiomatik frazeologik birliklar, asosan, iboraning tuzilishiga ega." Biroq, yuqorida qayd etilgan tadqiqotlarga ko'ra, atama birikmasi, aksincha, so'z birikmasi bo'lib chiqadi. Terminologik iboralarni solishtirishda kengroq tushuncha, chunki bu terminologik birikmalar bo'lib, lug'atni to'ldiruvchi terminologik iboralar yoki qo'shma atamalarga aylanadi.

Kombinator tilshunoslikda terminologik birikmalar "ma'lum bir bilim sohasiga ishora qiluvchi va bitta tushunchani ifodalovchi iboralar" deb ta'riflanadi, masalan: justice system- adliya tizimi, legal loopholes -

qonunchilikdagi bo'shliqlar, whitecollar crime- oq tanli jinoyatlar (amep.) suiiste'mollik: o'zlashtirish, moliyaviy firibgarlik, poraxo'rlik va hokazo". Ko'rib turganingizdek, bu ta'rifda terminologik birikmaning ma'lum bir tushuncha bilan o'zaro bog'liqligi ham asosiy rol o'ynaydi. Biroq, semantik birlik nuqtai nazaridan, berilgan birikmalarning hammasi ham tor ma'nodagi birikmalar emas. Ushbu bayonotni tasvirlash uchun kolokatsiya nazariyasiga murojaat qilish kerak.

Ma'lumki, so'zlarning barqaror birikmasini ifodalovchi (sintaktik va semantik integral birlik belgilariga ega)keng yondoshuvli qo'shma gap boshqa turg'un birikmalar - idiomalar, qo'shma otlar, klishelar va boshqalarga nisbatan umumiy tushuncha sifatida qaraladi (M. Benson, E. Benson, R. Ilse, D. A. Kruz, R. Karter, K. Manning). ular, Schutze va boshqalar). Tor yondashuv bilan (mahalliy tilshunoslar uchun odatiy) birikmalar barqaror birikmalarning turlaridan biridir. Shu bilan birga, bir qator mualliflarning fikriga ko'ra, birikmalar frazeologik birliklarning bir turidir ("yarim frazemalar", "birlashmalar), boshqalar esa ma'lumotlar birliklarini tilning frazeologik fondidan tashqariga olib chiqadilar ("belgilangan nominatsiyaga ega barqaror birikmalar", "frazeloidlar", frazeologik burilishlar yoki ularni so'z birikmalariga joylashtiradilar.

Terminologik birikmalarga qaytsak, bu haqda xulosa qilishimiz mumkin ularning barchasi bir xil semantik uyg'unlik bilan tavsiflanmaydi, natijada ma'lum shartlarsiz ularni alohida birikmalar guruhi sifatida ajratib bo'lmaydi. Funktsional nuqtai nazardan yellow union- sariq ittifoq(sariq kasaba uyushmasi), quiet diplomacy - sokin diplomatiya, political party- siyosiy partiya, electoral system - saylov tizimi kabi kombinatsiyalar, noaniq atamalar. Biroq, ma'no birdamlik darajasiga ko'ra, tasvirga ega bo'lgan sariq ittifoq-yellow union, tinch diplomatiya- quiet diplomacy birikmalarini frazeologik birliklarga va siyosiy birikmalarga kiritish mumkin. partiya - siyosiy partiya, saylov- saylov tizimi ma'nosi unga kiritilgan so'zlarning ma'nolari yig'indisiga ekvivalent bo'lgan tor ma'nodagi birikmalar (yoki frazeologik iboralar). A. V. Kuninning fikricha, bunday iboralar, bir tomondan, tilning takrorlanuvchi birliklari bo'lsa, ikkinchi tomondan, o'zgaruvchan so'z birikmasining generativ modeliga ko'ra tuziladi, ya'ni o'zgaruvchan-barqaror shakllanishdir, shuning uchun frazeologiyani o'rganish ob'yekti bo'lmashligi kerak [Kunin, 1996]. Shunday qilib, maxsus tushunchalarni aks ettiruvchi bir so'zdan iborat bo'lmagan atamalarni qo'shma so'zlarni belgilashga keng yondashish sharti bilan qo'shma so'zlar deb atash mumkin; tor yondashuv doirasida qo'shma terminlar tilning leksik va frazeologik fondlari o'rtasida taqsimlanadi. Xorijiy tilshunoslar ma'lum bir bilim sohasida qo'llaniladigan so'z birikmalarini bildirish uchun terminologik ("terminologik birikmalar") birikmalardan tashqari, ixtisoslashtirilgan birikma ("ixtisoslashtirilgan") kabi nomlardan ham foydalanadi.

Olingan natijalar va ularning tahlili. Ushbu tadqiqotchilarning konsepsiyalarida terminologik ixtisoslashgan birikmalar allaqachon mavjud bo'lgan (shu jumladan bir so'zli bo'lmagan boshqa leksik birliklar). Shunday qilib, P. Patino ixtisoslashgan (terminologik) birikmani "asosiy komponent bo'lib xizmat qiladigan kamida bitta atamadan iborat ibora turi" deb belgilaydi. Bu holda asosiy komponent ot bo'lib, u bilan to'g'ridan-to'g'ri sintaktik munosabatda bo'lgan otlar, fe'llar, sifatlar yoki qo'shimchalar birikma rolini o'ynashi mumkin. Biroq, har doim ham so'z birikmalarida "terminologik dominant" ot bo'lmagan. Masalan, siyosiy tizim / (political system), siyosiy jarayon / (political process) birikmalarida ot emas, balki sifatdash birikmani terminologik sifatida belgilaydi. P. Patinoga o'xshash nuqtayi nazarni M. Lorente va boshqalar ham inobatga olgan holda, ular terminologik birikmaning asosini atama deb hisoblaydilar; shu bilan birga, terminologik/ixtisoslashgan birikmalar ixtisoslashgan nutqda leksik birikmalarning maxsus guruhini tashkil qiladi, ma'lum bir tushunchani bildiruvchi so'z birikmalarini faqat birgalikda qo'llangandagina frazeologiya tarkibiga kiruvchi qo'shma terminologik birliklar sifatida ko'rish taklif etiladi. O'zak atamaning boshqa gap bo'lagiga: fe'l, qo'shimcha, sifatdashga tegishli bo'lishiga imkon beriladi, bu so'zlarning ot bilan ifodalangan o'zak termini bilan birikmalari leksiklashuvga ko'proq moyil bo'lishini ta'kidlaydi. Shunday qilib, terminologik birikmaning ta'rifiga quyidagi yondashuvlarni ajratib ko'rsatish mumkin: ba'zi mualliflarning asarlarida terminologik birikma - bu allaqachon mavjud bo'lgan ot atamaning boshqa leksik birliklar bilan birikmasi, boshqa tadqiqotchilar esa terminologik birikmaning ma'lum bir so'z bilan bog'liqligini ko'rib chiqadilar. Ular, o'z navbatida, ikkala yondashuvni birlashtirish mumkin deb hisoblaydilar.

"Terminologik birikma" atamasini o'ziga xos tushuncha sifatida olib, biz ushbu lingvistik birliklarning ikki turini ajratib ko'rsatishimiz mumkin. Birinchisiga "termin yasovchi" yoki "termin yasovchi" deb ataladigan birikmalar kiradi, ya'ni faqat birgalikda ishlatilganda ma'lum bir tushuncha bilan bog'langan so'z birikmalari. Termin yasovchi qo'shma gaplar komponentlarning semantik uyg'unlik darajasiga ko'ra ikki turkumga bo'linadi.

Komponentlarning o'rtacha darajasiga ega bo'lgan birikmalari odatda metaforik yoki metonimik uzatish asosida hosil bo'ladi, buning natijasida ular ba'zi bir ifodali rangni saqlab qolishi mumkin, ammo tarkibiy qismlardan biri shart emas, masalan, atama: to gain a seat - (o'rinni egallash (parlamentda); — ingliz tilida "o'rindiq" va o'zbekchada "stul"), to go to the country (umumiy saylovni chaqirish (brit.)). Bunday birikmalarning o'ziga xos xususiyati ularning lug'atda aniqlanishi; ammo, ular yuqori chastota darajasiga ega

bo'lishi shart emas. Komponentlarning semantik muvofiqligi past bo'lgan atama hosil qiluvchi qo'shma joylashuvlarga ma'nosi ular tarkibidagi elementlarning qiymatlari yig'indisidan iborat bo'lgan so'z birikmalarini o'z ichiga oladi, masalan: majority vote - ko'pchilik ovoz, to hold negotiations - muzokaralar olib bormoq. Ushbu turdagi birikmalar yuqori chastotali, asosan neytral konnotatsiya bilan ajralib turadi va tor ma'noda frazeologiyadan tashqariga chiqadi. Shuni ta'kidlash kerakki, turli tillardagi terminologik birikmalar turli darajadagi uyg'unlikka ega bo'lishi mumkin. Ikkinchi turdagi terminologik birikmalarga yoki "terminlarni o'z ichiga oluvchi" birikmalarga atamalarining boshqa so'zlar (terminlar yoki atamalar bo'lmagan) bilan birikmalarini nazarda tutamiz, ular birgalikda qo'llanilganda yangi atama hosil qilmaydi. Aynan ikkinchi turdagi qo'shma so'zlarni qo'llash chastotasi ularni barqaror til shakllanishiga olib keladi; lug'atda mustahkamlanganda bunday birikmalar leksiklashib, atama yasash toifasiga o'tadi va ma'lum bir bilim sohasining terminologik tizimini to'ldiradi.

Terminologik birikmalar va tabiiy til birikmalarining xususiyatlaridan ularning o'xshashligida va farqlanishida. Keyinchalik, terminologik va tez-tez ishlatiladigan birikmalarining xususiyatlarini taqqoslaymiz. M.K.ning fikricha. L'Homme, so'zlarning maxsus leksik birikmalari va tez-tez ishlatiladigan birikmalar bir xil xususiyatlarga ega bo'lishi shart emas. Boshqa tadqiqotchilar, aksincha, N + V (ism + fe'l) tuzilishi bilan oxirgi birikmalar orasida ustunlik qilish tendentsiyasi bundan mustasno, tabiiy til birikmalari va terminologik birikmalar o'rtasida hech qanday alohida farqni ko'rmaydilar. Kombinatív chegaralanish, elementlarning lehimlanish darajasi, ma'noning shaffofligi va o'tkazuvchanligi kabi xususiyatlar terminologik va tez-tez ishlatiladigan birikmalarining zaruriy xususiyatlari deb hisoblaymiz. Terminologik birikmalar va tabiiy til birikmalari o'rtasidagi farqlar, birinchi navbatda, foydalanish chastotasi bilan bog'liq, chunki birinchisi ma'lum bir mavzu sohasi bilan cheklangan. Terminologik birikmalarining yana bir muhim xususiyati shundaki, ko'p hollarda bir xil so'z birikmasi turli atamalar bilan qo'llanilishi mumkin.

Masalan: to cast one's vote, to submit one's vote, to split one's vote - ovoz bermoq, o'z ovozi topshirmoq ((sizning) ovozingiz), ovozni bo'lmoq ("ovozni bo'lish – turli partiyalardan turli lavozimlarga nomzodlar uchun ovoz berish va ko'rinib turibdiki bu birikmalar faqat bitta atama (vote) bilan birlashtiriladi. Bizning fikrimizcha, bu yondashuv N. N. Amosovning frazeologik birliklar tasnifi bilan o'zaro bog'liq bo'lib, u doimiy kontekst birliklari bilan bir qatorda bir nechta mumkin bo'lgan birikmalarga ega bo'lgan barqaror kontekst birliklarini ajratib turadi. Olim bunday birikmalarni "frazeoloidlar" deb ataydi, ya'ni tilning frazeologik fondin joylashgan va mosligini yanada cheklagan holda unga kirish imkoniyatiga ega bo'lgan birliklarni o'z ichiga oladi.

Shunday qilib, terminologik birikmalarni tashkil etuvchi komponentlar tabiiy til birikmalariga nisbatan kombinatsion chegaralanish darajasi pastroq, degan xulosaga kelishimiz mumkin. Nihoyat, ixtisoslashgan yoki terminologik birikmalarining bunday naqshlarning xilma-xilligi bilan ajralib turadigan keng tarqalgan va qo'llaniladigan qo'shma birikmalardan farqli o'laroq, ular tuzilgan naqshlarning cheklangan "to'plami" borligini tasdiqlovchi tadqiqotlar mavjud. Leksikografik material tahlili shuni ko'rsatadiki, o'zbek va inglizcha terminologik lug'atlarda N+N, Adj+N, V+N eng tuzilmali ikki komponentli birikmalar ustunlik qiladi. (N+V tur.).

Xulosa. Shunday qilib, tadqiqot quyidagi xulosalar chiqarishga imkon beradi. Terminologik birikmalar zamonaviy tilshunoslikda turli xil talqin qilinadi. Ushbu turdagi birikmalarni aniqlash va tushunish uchun uchta asosiy yondashuv mavjud:

1) terminologik birikma, terminologik ibora va qo'shma bir so'zdan iborat bo'lmagan atamalar bir-birini almashtiradigan atamalar sifatida ishlatiladi;

2) terminologik birikmalar faqat leksiklashtirilmagan atamalar, ya'ni maxsus lug'atlarda qayd etilmagan va ta'rifiga ega bo'lmagan atamalardir;

3) terminologik birikma - mavjudligi / yo'qligidan qat'i nazar, uning tarkibidagi atama elementi ma'lum bir tushuncha bilan bog'liq bo'lgan so'zlarning birikmalardir;

4) qo'shma gapning asosini boshqa so'zlar (termin yoki atama bo'lmagan) bilan birikkan atama (asosan ot) tashkil etadi. Shu bilan birga, ushbu yondashuvga amal qiluvchi ba'zi olimlar bir qator shartlarga rioya qilgan holda so'zlarning terminologik birikmalar toifasidan qo'shma atamalar toifasiga o'tish imkoniyatini istisno qilmaydi.

Lingvistik terminologiyani soddalashtirish uchun atama birikmasini qo'shma atamalarga yoki atama hosil qiluvchi qo'shma so'zlarga nisbatan alohida atama sifatida ko'rib chiqishni taklif qilamiz. Lug'at va ma'lum bir bilim sohasining ma'lum tushunchalari bilan bog'liq bo'lgan atamalarni o'z ichiga olgan birikmalar, shuningdek, statistik jihatdan barqaror shakllangan bo'lib, ular tarkibida atama mavjud, ammo yangi atama hosil qilmaydi (ammo, ma'lum sharoitlarda ular atama hosil qiluvchilar toifasiga o'tish imkoniyati mavjud).

1. Mehmonova, Y. (2022). *Lexico- grammatical resources of functional equivalence in the translation of texts from english into uzbek*. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(2), 349–353.
2. Chorikulovna, M. Y. (2022). *Syntactic and semantic analysis of word combinations in the English and Uzbek languages*. *Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT*, 2(5), 199-206.
3. Mehmonova Y. C. *Lexical And Grammatical Collocations in the English Sentences* // *Eurasian Research Bulletin*. – 2022. – T. 8. – C. 43-47.
4. Tuyboeva, S. (2022). *Linguistic analysis of simple sentence construction in uzbek and french*. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(3), 184–187.
5. Mehmonova, Y.C., 2023. *Typology of Collocations in the English and Uzbek Languages*. *Web of Semantic: Universal Journal on Innovative Education*, 2(2), pp.1-4.
6. Mehmonova Y. C. *Lexical And Grammatical Collocations in the English Sentences* // *Eurasian Research Bulletin*. – 2022. – T. 8. – C. 43-47.
7. Xodjaeva D. I. *On Translation of Terms* // "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. – 2021. – C. 151-153.
8. Nazarova, Gulbahor. "Lexical transformations, their types and role in the process of translation." *Центр научных публикаций (buxdu. uz)* 47.47 (2024).
9. Narzullayeva, Firuza. "Konnotativ ta'noning nutqda voqelanishi." *Центр научных публикаций (buxdu. uz)* 8.8 (2021).
10. Uktamovna, Khusenova Mehriniso. "Actual problems of terminological lexicography."
11. Khusenova, Mehriniso. "Actual problems of terminological lexicography." *Конференции*. 2020.